

**Elektronikus mozgáskövető eszköz alkalmazása a büntető
igazságszolgáltatás során Magyarországon és Európában**

Doktori értekezés
tézisei

dr. Than Alexandra Katalin

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

Pécs
2016

Témavezető:
Prof. Dr. Herke Csongor
tanszékvezető egyetemi tanár

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	3
II. Kitűzött kutatási feladat	6
III. A kutatás módszere, források és felhasználásuk	7
IV. A kutatás tartalmának rövid leírása	8
V. A kutatási eredmények összefoglalása és azok hasznosítási lehetőségei	10
VI. Főbb megállapítások.....	15
VII. Felhasznált irodalom	18
VIII. Az értekezés témakörében készült tudományos közlemények jegyzéke	19

I. Bevezetés

Az úgynevezett „Electronic Monitoring” egy amerikai gyökerű, az évtizedek folyamán Európában és más földrészeken is elterjedt jogintézmény sokrétű alkalmazási lehetőségekkel, ami tulajdonképpen az összefoglaló elnevezése az elektronikus mozgáskövető eszközzel történő megfigyelésnek a büntető igazságszolgáltatás során. Az Electronic Monitoring alkalmas a kriminalizálódás veszélyének csökkentésére, valamint a reszocializáció könnyítésére, költségkímélőbb, mint az intézményi fogvatartás, diszkrét és hatékony. Az elektronikus mozgáskövető rendszer fejlődésének szele az USA-ból Nagy-Britannián át áramlott be Nyugat-Európába, majd Nyugatról Kelet felé haladva lassan terjedt Közép és Közép-Kelet-Európa irányába. 2014-ben már 19 európai országban ismerték és alkalmazták az elektronikus mozgásfigyelő eszközzel történő megfigyelést.

Az Európa Tanács Electronic Monitoringról szóló CM/Rec (2014) 4. számú ajánlása következőképpen határozza meg a fogalmat: Az „Electronic Monitoring” a megfigyelés típusára vonatkozó általános kifejezés, amellyel a büntető igazságszolgáltatási folyamat során személyek tartózkodási helyét, a mozgását és egyéni viselkedését figyelik meg. Az elektronikus ellenőrzés jelenlegi formái a rádióhullámon, biometrikus vagy műholdas nyomkövető technológián alapulnak. Általában az érintett egy eszközt visel magán és annak segítségével ellenőrzik úgynevezett távfelügyelet keretében.¹

Az Electronic Monitoring azért terjedhetett el, mert világszerte általános az a tendencia, hogy a fogvatartási intézetek túlszűfoltak és a fogvatartás költséges. Emellett a terheltek megfelelő visszavezetése a társadalomba szintén komoly problémákat vet fel. A reszocializációval kapcsolatos negatív tapasztalatok, a reszocializációs gondolat krízise miatt tendenciák alakultak ki azzal a céllal, hogy végrehajtandó szabadságvesztés büntetést szabadságelvonás nélküli, alternatív szankcióformákkal szorítsák vissza.² „Az alternatív (közösségi) szankciók a közösségben végrehajtott, és különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek a reintegrációhoz szükséges támogatást is nyújtják az elkövetőknek.”³

A válsághelyzetre tartották megoldásnak az Electronic Monitoring bevezetését az államok. Jogrendszerbe beültetését több országban modellkísérletek előzték meg, melynek

¹ Miniszterek Bizottsága a CM/Rec(2014)4 számú ajánlása II. pont

² Nagy, Ferenc: Egyes új tendenciák a büntetőjog szankciórendszerében, különös tekintettel az elektromosan felügyelt házi őrizet jogintézményére. In: Wiener A. Imre Ünnepi Kötet. (Szerk.: Ligeti Katalin) KJK-KERSZÖV, Budapest, 2005. 75. o.

³ Kerecsi, Klára: Kontroll vagy támogatás. - Budapest: Complex, 2006. 215. o.

eredményeképpen később számos országban meghonosították és ma is eredményesen használják.

Míg az elektronikus távfelügyelettel kapcsolatban hazánkban még relatíve új jogintézményekről beszélhetünk, addig az USA-ban már az 1980-as évektől, Nagy-Britanniában és több más országban pedig már az 1990-es évektől működött az igazságszolgáltatás keretein belül ez az ellenőrzési forma. A statisztikák Európa szerte több tízezer fogvatartottról és jelentős költségmegtakarításokról írnak. Fontos tény azonban, hogy az Electronic Monitoring-ot alkalmazó országok többségében, a nehézkes kísérleti fázisokat és a kezdeti akadozó működést követően, a saját illetve más államok példáján gyűjtött tapasztalatokon át jutottak el – hosszú évek során – a jól funkcionáló és költséghatékony intézményhez.

Az elektronikus felügyeletet többféle módon hasznosítják – nemzeti joghatóságoktól függően – a büntető igazságszolgáltatás során, így a tárgyalás előtti szakaszban, feltételeként börtönbüntetés felfüggesztésénél vagy végrehajtásánál, a „közösségben” történő büntetőjogi szankció vagy intézkedés végrehajtásának felügyeletére („stand-alone”), pártfogó felügyeleti eljárásokkal kombinálva, börtönben levőkkel szemben „pre-release” intézkedésként, börtönből feltételes szabadlábra helyezés keretében, illetve jogszabályban meghatározott elkövetőknél, azok intenzív irányítására és felügyeleti intézkedéseként, börtönökben az elkövetők belső mozgásának megfigyelésére és / vagy nyitott börtönök határain belül, meghatározott bűncselekmények áldozatainak egyes gyanúsítottaktól vagy elkövetőktől való védelemi eszközöként hasznosítják.⁴

A különböző államokban eltérően alkalmazzák, például ahol a börtönbüntetés végrehajtási módjaként ismert, ott a büntetés végrehajtás hatáskörébe tartozik az elrendelése. Eltérően alakultak a különböző országokban a hatáskör megosztások a büntetés-végrehajtási intézet, a pártfogó felügyelők, a rendőrség, a hatósági szervek és a magán cégek között. Több helyütt az érintettek viselik az elektronikus felügyelet költségeit, másutt az állam viseli azt. Eltérően alakult ki az elektronikus mozgáskövető fiatalokkal kapcsolatos alkalmazáshatósága is.⁵

Az elektronikus ellenőrzés technikai segédeszköze egy úgynevezett lábbilincs, egyes országokban karperec. Az érintett egy plombával ellátott adót visel a testén, amely jelzéseket bocsát ki a vevő részére. A lakásba kerül beépítésre a vevő, amelynek az a feladata, hogy a beérkezett jeleket a telefonos összeköttetés segítségével továbbítsa az ellenőrző központ

⁴ Miniszterek Bizottsága a CM/Rec(2014)4 számú ajánlása

⁵ Miniszterek Bizottsága a CM/Rec(2014)4 számú ajánlása

számítógépének. A beérkező adatokat a központban összehasonlítják az ellenőrzött személy részére előírt követelményekkel. Ha az érintett személy az előírással ellentétben nem tartózkodik otthon, az ellenőrzőhelyen található számítógép riasztja az illetékes hatóságot – pártfogó felügyeletet, a rendőrséget vagy egy külön biztonsági szolgálatot.⁶

⁶ Wittstamm, Katja: Elektronischer Hausarrest? Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1999. 35. o.

II. Kitűzött kutatási feladat

A témaválasztást alapvetően több tényező inspirálta. Egyik oka az volt, hogy a kutatásaim kezdete előtt nem sokkal – 2000-ben – vezették be a házi őrizet hazánkban, az előzetes letartóztatás helyettesítésének eszközeként, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénnyel. Ez mindenképpen újat és ismeretlent jelentett mind az igazságszolgáltatással foglalkozók, mind pedig a társadalom számára Magyarországon. Alapvetően negatívan fogadták ezt az újdonságot, ami több módon megmutatkozott, és az elrendelésének gyakoriságában, a gyakorlatban is mélyen érezhető volt. Ezt az elektronikus eszköz alkalmazásának későbbi bevezetése sem változtatta meg gyökeresen.

Kutatásom során beleláttam a külföldi viszonylatokba és azt tapasztaltam, hogy Európa több országában is megtalálták e jogintézmény előnyeit és ideális alkalmazási módját. Ez ösztönzött arra, hogy dolgozzam ezt a témát fel, és ezzel betekintést nyújtsam ebbe a még ismeretlen jogintézménybe és annak létező előnyeibe, és esetlegesen iránymutatásként szolgáljon a hazai alkalmazás hatékonyabbá, előnyösebbé tételére.

A téma fontosságát bizonyítja egyúttal, hogy rendszeresen nemzetközi konferenciákat rendeznek külön e tárgykörben, ahol az európai országokon kívül más földrészekről is képviseltetik magukat államok. Kutatásom megkezdésekor Európában tizenegy országban alkalmazták az Electronic Monitoringot, és a 2014-es adatok szerint ezek száma 19-re nőtt.

A magyar szakirodalomban szerény számú forrás jelent meg eddig a témával kapcsolatban. Ezzel ellentétben külföldön az elmúlt években számos disszertáció, monográfia, jelentős számú cikk jelent meg az elektronikus házi őrizetről, amelyek különböző alkalmazási módjait írják le mind az USA-ban, mind pedig Európában.

Egy működőképes igazságszolgáltatásnak szüksége van olyan hatékony eszközökre, amelyek megteremtik a lehetőséget a bűnüldözéshez és felelősségre vonáshoz, segítséget nyújtanak az eljárás elé gördített akadályok leküzdéséhez, az állam büntetőigényének érvényesítéséhez. Mivel az utóbbi évtizedben a hazai fejlődés figyelembe veszi azokat a nemzetközi ajánlásokat és folyamataikat, amelyek a büntetőeljárást és a büntető igazságszolgáltatás folyamatát érintik, ezért úgy gondolom, mindenképpen indokolt az előző gondolat tekintetében az általam vizsgált témát is górcső alá venni.

Kutatásom feladata a büntető igazságszolgáltatás során a házi őrizet, valamint az elektronikus mozgáskövetővel történő ellenőrzés, a reintegrációs őrizet hazai, és az elektronikus ellenőrzés európai országokban való alkalmazása.

III. A kutatás módszere, források és felhasználásuk

Az értekezés témájának feldolgozásához tudományos kutatás keretében történeti és dogmatikai elemzést végeztem az összehasonlító módszer alkalmazásával.

A kutatás hazai források és túlnyomó részben külföldi – így német és angol nyelvű – szakirodalom, monográfiák, tankönyvek, disszertációk, szakcikkek, Európai Unió joganyagok, jogszabályok tanulmányozásán, elemzésén alapul. További forrásaként szolgáltak a Hessen-i és a Baden-Württemberg-i elektronikus lábbilincses projektek anyagai, empirikus vizsgálatok, interjúk, külföldön elektronikus házi őrizettel foglalkozó szakemberek, elektronikus felügyelet projektvezetőinek hivatalos anyagai és tájékoztatásai, statisztikai adatok, valamint személyes tapasztalatom is arról, hogy Németországban hogyan alkalmazzák a gyakorlatban az Electronic Monitoring-ot a nyomkövető eszközzel megfigyelt otthon tartózkodó terheltnél.

IV. A kutatás tartalmának rövid leírása

Értekezésemben a fogalom meghatározást követően a történeti fejlődés, majd az Electronic Monitoring bevezetése országonként külön kerül bemutatásra, amely magában foglalja a modellkísérletek rövid bemutatását, a jogi szabályozás szemléltetését. Célom annak elősegítése, hogy hazánkban egy ideális alkalmazási módja alakulhasson ki az elektronikus mozgáskövető eszközzel való ellenőrzésnek az összegyűjtött tapasztalatok alapján.

A házi őrizet nem újkeletű intézmény, története régi időkbe nyúlik vissza. Az értekezés első, történeti részében a magyar illetve külföldi történeti gyökerektől kiindulva a modern technikai eszközzel ellenőrzött elektronikus házi őrizet kezdeteiről esik szó. A dolgozat az Electronic Monitoring Amerikai Egyesült Államokbeli kialakulásának és elterjedésének a rövid ismertetésére szorítkozik, mivel annak részletes – teljesség igényével történő – bemutatása külön dolgozatot igényelne. Az értekezés második fejezete a legfontosabb alapelvek és alapvető emberi jogok tárgyalását tartalmazza. A harmadik fejezetben a hazai kényszerintézkedések rendszerének alapjai kerülnek röviden leírásra, elsődlegesen a házi őrizetre fókuszálva. *Herke* szerint a letartóztatást helyettesítő intézmények alapvetően két fő csoportra oszthatók. Az erkölcsi jellegű kényszerintézkedések, melyek tartamuk folyamán cselekvési kötelezettségeket illetve tilalmakat írnak elő, amelyek ellenőrzésre kerülnek. Előzetes letartóztatást helyettesítő erkölcsi jellegű kényszerintézkedés a lakhelyelhagyási tilalom, a házi őrizet, anyagi jellegű pedig az óvadék.⁷ Az előzetes letartóztatás, a lakhelyelhagyási tilalom és az óvadék rövid összevetése – összefüggéseik miatt – elengedhetetlen a kényszerintézkedések rendszerének felvázolásánál.

Az értekezésben a magyar házi őrizet szabályozásának és gyakorlatának leírása külön részt ölel fel.

A következő fejezetben a hazánkban újonnan bevezetett elektronikus nyomkövetővel történő reintegrációs őrizet szabályozásáról esik szó.

Az elektronikus technikai eszköz igénybevétele, a passzív és aktív rendszer, valamint a ma kialakulóban lévő folyamatos nyomon követést biztosító GPS rendszer felvázolása kis kiugrást biztosít a jogi szempontú részek egyhangúságából. A szakirodalom szerint az elektronikus eszközzel ellenőrzött házi őrizet technikai fejlődése három generációt ért meg. Ezek a generációk külön kerülnek elemzésre.

⁷ Herke, Csongor: A letartóztatás. Dialóg Campus. 2002. 191. o

A dolgozat fontos elemét képezi a németországi Hessen-i modellkísérlet, valamint az azt követő Baden-Württemberg-i modellkísérlet bemutatása. A nemzetközi kitekintésre tekintettel lényeges az elektronikus felügyeletet nagyszámban alkalmazó államok, így Nagy-Britannia, Svédország, Hollandia, Svájc, Franciaország tapasztalatainak rövid szemléltetése, amellyel eljuthatunk a helyesen működő elektronikus ellenőrzés ideájának alapjaihoz. A teljesség igénye megkívánja, hogy a további alkalmazó országok tapasztalataiba is betekintsünk, így Olaszország, Spanyolország, Portugália, Belgium, Dánia, Finnország és Ausztria is górcső alá került.

Az értekezés következő fejezete dilemmákat vet fel, és célja például a következő kérdések kielégítő megválaszolása: Az Electronic Monitoring, vajon fejlődés a jog és a technika terén?, Van Net-Widening hatása⁸, az elektronikus megfigyelés egy posztmodern büntetés? Elektronikus házi őrizet már Orwell-i ellenőrző államot jelenthet? Mik az előnyök és a hátrányok?

Az értekezés végén „de lege ferenda” javaslatokat teszek Magyarország vonatkozásában egy jobban működő és elfogadottabb elektronikus ellenőrzés módjára.

A záró összegzésben a végső konklúzió foglaltatik.

⁸ Net-widening: A szó „Net-widening”, a háló kiszélesítését jelenti. A szociális ellenőrzés kiszélesedésének, az állami kontroll túlterjedésének veszélyét hordozza magában a szakirodalomban gyakran tárgyalt fogalom.

V. A kutatási eredmények összefoglalása és azok hasznosítási lehetőségei

Rosenfeld írja, hogy már a régi időkben (Altertum) is ismerték az otthon letöltendő büntetést. Ez akkoriban a büntetések egyik legextrémebb formája volt: egy fizikai kényszer nélküli fogvatartás, amely azonban nem volt gyakori.⁹ *Hentig* írása szerint már a középkorban is a hosszan tartó és ezért költséges fogvatartás költségkímélőbb eszköznek próbálkoztak a házi őrizettel, ezáltal legalább az élelmezés és felügyelet költségei áthárultak a családra.¹⁰

Az elektronikus ellenőrzés 2016-ban hazánkban már az előzetes letartóztatást helyettesítő házi őrizet valamint a reintegrációs őrizet keretében működik. Az értekezésben vizsgált országok mindegyikében projektfázis, azaz két-három stádiumú többéves kísérletek előzték meg az elektronikus ellenőrzés igazságszolgáltatásban való bevezetést és elterjedését. Angliában, ahol ezt Európában elsőként vezették be, a sikertelen próbálkozások ellenére is tovább próbálkoztak, mígnem az úgynevezett „Electronic Tagging” sikeres hatékony jogi intézkedésként került be a jogrendszerbe.

Véleményem szerint, az alkalmazási módokat megvizsgálva, megfontolandó lehet a német példa, amely alapján az elektronikus eszközzel ellenőrzött házi őrizet helyettesítő büntetésként alkalmazható, akár be nem hajtható pénzbüntetés esetén, különösen, ha nem visszaeső terheltről van szó. Ezzel összefüggésben viszont felmerülhet az a kérdés, hogy ha valakinek nincs pénze büntetését kifizetni, akkor a házi őrizet napi költségeit vajon tudja-e fedezni, úgy ahogy azt külföldön több országban is a gyakorlatba beültették.

A Baden-Württembergi változat megfelelő megoldásnak tűnhet, mert ebben a rendszerben olyan terheltek kerülhetnek házi őrizetbe, akikkel szemben jogerősen pénzbüntetést szabtak ki, de azt nem tudják kifizetni. A Baden-Württembergi vezetés jelmondata szerint ennek segítségével „meg lehet menteni olyan embereket börtöntől, akik nem odavalók”.¹¹

Az általam vizsgált verziók közül egy másik jól működő változat, ami hazánkban is eredményes és hatékony lehet, ha az elektronikus lábbilincses megfigyelést azokban az esetekben alkalmazzák, amikor például az elkövetett cselekmény legfeljebb egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Svájcban például a szabadságvesztéses büntetés egyik enyhe formájaként lehet elrendelni és ezt kombinálni lehetne a közérdekű munkával.

⁹Rosenfeld, Ernst: Welche Strafmittel können an die Stelle der kurzzeitigen Freiheitsstrafe gesetzt werden?. In: Liszt, Franz (HRSG): Abhandlungen des kriminalistischen Seminars. Berlin : Guttentag, 1890. 299-300. o.

¹⁰ Hentig, Hans von: Die Strafe II. - Stuttgart ; Berlin : Dt. Verl.-Anst., 1932. 172. o.

¹¹ Elektronischer Hausarrest im Strafvollzug - Landeskabinett Baden-Württemberg beschließt Gesetzentwurf <http://www.justiz.baden-wuerttemberg.de/servlet/PB/menu/1229914/index.html> 2008. 11. 19.

Hazánkban is megvalósítható lenne a bíróság által megítélt estekben az 1-12 hónap tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett cselekmények esetén, hogy a terhelt elektronikus házi őrizetben töltené az idejét, munkába járna, eltartaná családját, nevelné a gyermekeit, fizetné a járulékait, adóját, stb. Alapvetően jól alkalmazható lenne idősebb, beteg, vagy például mozgáskorlátozott személyek számára, amennyiben rövid tartamú szabadságvesztés büntetést szab ki a bíróság.

Véleményem szerint Magyarországon is előfeltétellé kellene tenni – kivéve az előzetes fogvatartás esetét –, hogy a terhelt rendszeres elfoglaltságot, így munkaviszonyt, képzésben való részvételi igazolást tudjon felmutatni, illetve azok keresésére vállaljon kötelezettséget. Az intézkedés célja egy „normális” életre nevelés, amelyhez a párfogó felügyelők segítséget nyújtanak egy rendszeresen kialakított hétköznapi életvitel kialakításához adott segítséggel. Az elektronikus ellenőrzés előnye az, hogy lehetőség nyílik arra, hogy a terhelt ne kerüljön büntetésvégrehajtási intézetbe, hanem otthon ülje le büntetését. Ezzel megelőzhető, hogy a terhelt elveszítse munkahelyét. Nem kerül bele abba az ördögi körbe, amely a büntetés esetén esetlegesen várhatna rá, hogy a szabadságvesztésben töltött ideje alatt elveszíti állását, bekerül a börtön szubkultúrájába, szabadlábra kerülése esetén nem talál munkát és esetlegesen újabb bűncselekmény elkövetésére kényszerül. Ennél az alkalmazási verziónál nagyobb eséllyel kerülhető el a visszaesés veszélye is.

Mindenképpen figyelemmel kell lennünk azonban arra, hogy ha az elektronikus lábbilincses eszköz büntetőjogi szankciót támogat, akkor a büntetés arányos legyen az elkövetett bűncselekménnyel, annak súlyosságával.

Az elektronikus mozgáskövető alkalmazásával a *Földvári* által megfogalmazott kívánalmakat lehetne biztosítani, aki azt írta, hogy a szankciók alkalmazásától hatást várunk, azt, hogy pozitív módon befolyásolják nemcsak a bűnelkövető, hanem mások tudatát is.¹²

A börtönnépességi hazai statisztikák is azt mutatják, hogy jóval több a fogvatartott, mint az egy főre jutó hely a büntetésvégrehajtási intézetekben. Ezzel együtt a fogvatartottak életkörülménye is igen alacsony szintű.

Mivel hazánkban már működik az elektronikus ellenőrzés, ezért a modellprojektekkel való kísérletezésre már nincs lehetőség, azonban a külföldi szakirodalom és gyakorlatból való tapasztalatok gyűjtése valamint azok beépítése a magyar jogrendszerbe a jogalkotókat, majd a jogalkalmazókat segíthetné munkájukban. Fontos lenne egységes iránymutatásokat készíteni a bírák, a párfogó felügyelők és a büntetésvégrehajtási bírák számára, akik segítségével

¹² Földvári, József: Magyar büntetőjog. - Budapest: Osiris Kiadó, 2006. 251. o.

egyöntetűbbé válna az elrendelés és az alkalmazás. Ezt segíthetné a házi őrizet elrendeléséhez rendszeresített nyomtatvány használata.

A magyar elektronikus eszközzel felügyelt házi őrizet jelenlegi stádiumában még gyerekcipőben jár. Mind a szabályozás, mind pedig az alkalmazás módosításra szorul, azonban jelenleg is már hasznosítják az elektronikus nyomkövetőt, amelyek a költségek tekintetében is csökkenést kell, hogy indikáljon. A házi őrizet számának alakulásáról az alábbi táblázatban kiolvasható információk az elrendelésének növekvő számát jelzi.

Ügyészi indítvány alapján az I. fokú bíróság által elrendelt házi őrizet ¹³	
2008	74
2009	57
2010	97
2011	104
2012	141
2013	148

2015. november 18.-án Magyarországon 409 gyanúsított volt házi őrizetben. Ebből 283 fő, azaz 69 százalék felügyeletét elektronikus mozgáskövető eszközzel végezte a rendőrség. A korábbi 24 órás rendőri felügyelet költségéhez viszonyítva gyanúsítottanként havonta csaknem félmillió forinttal kevesebbe kerül a házi őrizet szabályainak ellenőrzése.¹⁴

A Hessen-i elektronikus lábbilincses kísérlet bemutatásának alapvető célja az, hogy egyrészt belelássunk egy elektronikus eszközzel történő ellenőrzéses projektbe még kezdeti fázisában. A bepillantás lehetőséget nyújt olyan következtetések levonására, amelyek utat mutathatnak arra, ha Magyarországon sor kerülne a büntetésvégrehajtási intézetek zsúfoltságának ilyen módon történő további csökkentésére, milyen módon érdemes próbálkozni. Több elektronikus házi ellenőrzést alkalmazó ország bemutatása iránymutatásul szolgálhatna ugyanezen okból, az előnyök és hátrányok, tapasztalatok segíthetnek a helyes út megtalálásában anélkül, hogy ugyanazokat a hibák ismét elkövettesenek.

Németországban az elektronikus ellenőrzésről szóló szabályozás a német büntetőtörvénykönyvben a felfüggesztett szabadságvesztésre, szabadságvesztés utolsó részének letöltésére, valamint a pártfogó felügyelet feltételeinek keretében meghagyásként, illetve a letartóztatási parancs foganatosításának felfüggesztése esetén intézkedés keretében lett

¹³Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 57. számú tábla
Az előzetes letartóztatások elrendelésére tett előterjesztések, indítványok és bírósági döntések
<http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf> (2015. 07. 27)

¹⁴Harle, Szilvia: Biztosabb a házi őrizet lábbilincsel. <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsar-u-magazin/biztosabb-a-hazi-orizet-lab-bilincsel> (2016. 04. 02.)

meghatározva. Emellett a Hessen-i kegyelmi rendeletben is meghagyásként került szabályozásra. A Baden-Württemberg-i projekt esetében külön törvényt alkottak az elektronikus felügyelet keretében történő szabadságvesztés végrehajtására. 2011. január 1-vel a német büntetőtörvénykönyv 68b.§ (1) bekezdésének első mondatával meghagyásként vezették be az úgynevezett elektronikus tartózkodási felügyeletet. 2014. májusában 69 személy volt GPS-es ellenőrzés alatt Németországban.¹⁵

Az alábbi táblázatban¹⁶ házi őrizet és az elektronikus mozgásfigyelő európai alkalmazásainak bevezetését láthatjuk összefoglaló jelleggel:

Ország	Előzetes fogvatartás	Front Door ¹⁷	Back Door ¹⁸	Egyéb
Ausztria	-	2010	-	2010
Belgium		2000		
Dánia	-	2005	-	-
Anglia és Wales	2002	1995	1999	2004
Észtország			2007	
Franciaország rádiófrekvenciás technika	2002	2000		-
Franciaország GPS	2009	2007	2007	
Németország		2010		
Írország			2009	
Jersey Island			2003-2010	
Luxemburg		2006	2006	
Hollandia rádiófrekvenciás technika	-	1995	1995	-
Hollandia GPS		2005	2010	
Norvégia		2008	2008	-
Lengyelország		2009		
Portugália	2002	-	2007	2009
Skócia	2005	1998	2006	2005
Katalónia (Spanyolország)	-	2000		2009
Svédország	-	1994	2001	2005
Magyarország	2000		2015	
Bern (Svájc)	-	1999	1999	-
Vaud (Svájc)		1999	1999	1999

¹⁵ Haverkamp, Rita - Wössner, Gunda: The emergence and use of GPS electronic monitoring in Germany: Current trends and findings. Journal of Technology in Human Services. 2016. 34. 10. o.

¹⁶ Táblázat összeállítása a következő forrás alapján: Pinto & Nellis (2011) 7th European Electronic Monitoring Conference. Survey of Electronic Monitoring. Analysis of EM Questionnaires. 3. o.

¹⁷ Front Door jelentése: A terhelt rövid tartamú végrehajtandó szabadságvesztést elektronikus házi őrizetben tölti le, azaz a rövid tartamú börtönbüntetések alternatívája. Előfordul előzetes letartóztatás alternatívájaként is.

¹⁸ Back Door: A fogvatartás utolsó fázisában teszi lehetővé az otthoni elektronikus ellenőrzést.

A fenti táblázat adatai azt szemléltetik, hogy mely országban, melyik alkalmazási formában vezették be az elektronikus ellenőrzést. Az alkalmazó országok száma és az évszámok azt támasztják alá, hogy mindinkább elterjedt az házi fogság elrendelésének lehetősége az európai országokban.

VI. Főbb megállapítások

Kutatásaim eredményeképpen megállapítható, elsősorban a külföldi ismeretekre támaszkodva, hogy az elektronikus házi őrizetnek van létjogosultsága.

Az elektronikus mozgáskövető eszköz hazai bevezetése előnyös több szempontból, annak jobbá tételét kívánják szolgálni alábbi - pontokba foglalt - javaslataim.

1. Mielőtt az általam vizsgált országokban bevezették az elektronikus úton működő nyomkövető alkalmazását, szinte mindenütt a már máshol bevezetett intézményekkel kapcsolatos tapasztalatokat vizsgálták, és azokra alapozva igyekeztek a saját alkalmazásukat kikísérletezni. Így például Nagy-Britannia az USA-t vette alapul, a svédek az angolokat, a franciák szintén a Nagy-britanniai eredményekre alapoztak. Ha a kísérlet nem volt eredményes, akkor először a hibák feltárására és más megoldás keresésére törekedtek. Összességében elmondható, hogy azokban az országokban, ahol az elektronikus ellenőrzés alatt állók száma jelentős volt, ott hosszú, többször több fázisos pilotprojektek segítségével jutottak el a hatékony és eredményes alkalmazásig, amivel elérték a célt, a költséghatékonyságot, a büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfoltóságának racionalizálását. Csökkent a visszaesés esélye, valamint megkönnyítette és eredményesebbé tette a reszocializációt. A német elektronikus felügyelet végrehajtásáról szóló törvényjavaslat indoklásában az intézkedés bevezetésének céljaként határozták meg a „Baden-Württemberg”-i büntetés-végrehajtás továbbfejlesztését az új tudományos ismeretek és hosszú évek során, Európán kívüli országokban és a szomszédos államokban szerzett tapasztalatok alapján.¹⁹ Hazai fejlesztések és változtatások esetére javaslom a külföldi tapasztalatok felhasználását.
2. Fontos kritériuma az eredményességnek a megfelelő célcsoport kiválasztása. Erre a számos jó változattól példaként kiemelem Svédországot, ahol az a jellemző, hogy az elektronikus házi fogságban levők nagy része ittas vezetés illetve közlekedési bűncselekmények miatt került az ellenőrzés ilyen formája alá. Másik példa Németország, ahol a pénzbüntetés meg nem fizetése esetén is lehet ezt a megfigyelést alkalmazni.
3. A megfelelő célcsoport kiválasztása mellett fontosnak tartom a kizáró okok jogszabályban való felsorolását például – ahogy azt a hazai reintegrációs őrizet szabályozásánál megtette a jogalkotó azzal, hogy például kizárta a visszaesőkkel szembeni elrendelés lehetőségét.

¹⁹ Schwedler, Andreas, Wößner, Gunda: Elektronische Aufsicht bei vollzugsöffnenden Maßnahmen Implementation, Akzeptanz und psychosoziale Effekte des baden-württembergischen Modellprojekts. Dunkler & Humblot Berlin 2015. 114-115.o.

Éppen ilyen lényeges például annak a meghatározása is, hogy milyen tartamú szabadságvesztés esetén van lehetőség az elektronikus ellenőrzés alkalmazására és milyen időtartamban.

A Hessen-i próbaprojektben olyan terheltek vettek részt, akiknél fennállt a visszaesés lehetősége. Abból indultak ki, hogyha meghatározzák, mikor kell otthon tartózkodniuk és az idejüket megfelelően osztják be – a lehetőségek csökkentésével, az önkontrollal, a lelepleződés lehetőségének tudatával –, az a viselkedésükre is jól hat és ezáltal kiküszöbölhető a visszaesésük.²⁰ Úgy vélem, az alkalmazásnak ez a módja nem célszerű, mivel nagyobb a kockázata újabb bűncselekmény elkövetésének.

4. A svájci modellprojektben az elektronikus ellenőrzés költségeinek vagy azoknak egy részét a terheltek kellett állnia. Tanácsos lenne hazánkban is kidolgozni a költségmegosztást. Elsődlegesen javasolt lenne például a napi díj átháríthatása terheltre azzal, hogy amennyiben annak megfizetésére igazolhatóan nem képes, az állam átvállalja azt. Erre külön szabályozást tartok szükségesnek, amiben meghatározzák az ellenőrzés napi költségét és azokat a kritériumokat, amelyek esetén az állam átvállalja azt a fizetési arányok megjelölésével. A szabályozással elkerülhetővé válna az az eset, hogy valaki csak azért kerüljön előzetes letartóztatásba, mert nem tudta megfizetni a házi őrizet költségeit.
5. Célszerű lenne a mozgáskövetővel kapcsolatban külön jogforrást alkotni, és abban az elektronikus mozgáskövető alkalmazásával kapcsolatos részletesebb rendelkezéseket megfogalmazni.

A 10/2015. (III. 30.) BM rendelet szól a rendszer üzemeltetéséről és a büntetés-végrehajtási szervezet, valamint a rendőri szervezet közötti feladatmegosztásról a reintegrációs őrizettel kapcsolatban. A 6/2003. (IV. 4.) IM-BM rendelet szól a házi őrizet foganatosításának szabályairól. Meggondolandó lenne egységesen egy jogforrásban szabályozni minden elektronikus távfelügyeletet.

6. Az előzetes letartóztatás helyett alkalmazott elektronikus ellenőrzés nem előrehozott büntetés, olyan büntető jelleggel nem is bírhat, mint a szabadságvesztés büntetés. A szakirodalomban „házi őrizet” kifejezés nem jellemző, ehelyett az „elektronikus ellenőrzés”, elektronikus felügyelet illetve az „elektronikus lábbilincs” terminológiák alkalmazottak. Úgy vélem, hogy Magyarországon is megfontolandó lenne a szaknyelvbe

²⁰ <https://www.mpicc.de/de/int/forschung/forschungsarbeit/kriminologie/fussfessel.html>; Die Implementation der Fußfessel in Hessen. Eine Evaluation des Einführungsprozesses anhand empirischer Analyse der Implementation und Effizienz des elektronisch überwachten Hausarrest (2015.07.17.);Ld. Albrecht, Hans-Jörg; Arnold, Harald; Schläder, Wolfram: Der hessische Modellversuch zur Anwendung der „elektronischen Fussfessel”. Darstellung und Evaluation eines Experiments. *Zeitschrift für Rechtspolitik* 2000. 468.

bevinni az elektronikus ellenőrzés egységes elnevezését, különösen akkor, ha a jogalkotó elrendelési lehetőségeket tovább kiterjeszti, és ha erre egységes jogforrást alkot.

7. Fiatalkorúak esetében történő alkalmazása még inkább azt a célt szolgálhatja, hogy megvédje a fiatal személyt attól, hogy belekerüljön egy olyan környezetbe, ahol kriminalizálódik. Szükségesnek tartom azt is meghatározni, hogy mely bűncselekmények esetén kizárt az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása.
8. A pártfogói gondozás nagymértékben előmozdítja az elektronikus ellenőrzéssel elérni kívánt célt, a reszocializációt, reintegrációt. Támogatandó a pártfogó felügyelők szakmai és továbbképzése, megfelelő háttér biztosítása munkájuk számára.
9. Mivel a tapasztalati tények azt igazolják, hogy a szabadságvesztéssel fenyegetettség, és pedig a személyre szóló közvetlen fenyegetettség bizonyos esetekben igen hatékony visszatartó erőt jelent, ezért ennek elektronikus felügyelete még nyomatékossá teheti annak célját és eredményesebbé teheti annak kimenetelét azokban az esetekben amikor felfüggesztett szabadságvesztést szabna ki a bíróság.
10. A kutatásom alatt az évek során megfogalmazódott bennem a külföldi elektronikus mozgásfigyelő alkalmazások megismerése folytán kettő javaslat, amelyet időközben Magyarországon is léptetett a jogalkotó. Az egyik javaslatom volt, hogy a ma az ún. reintegrációs őrizet keretében megvalósuló elektronikus technikai ellenőrzést kellene bevezetni.
11. A másik – azóta megvalósult – javaslatom a házi őrizet, valamint a reintegrációs őrizetből történő elszökés szankcionálása volt, amit 2015. júliusa óta szabályoz a Btk. 283. §-ában, a fogolyszökés tényállása keretében.
12. Javaslom a szakirodalomban Front Door alkalmazási körben ismeretes elektronikus ellenőrzést rövid tartamú szabadságvesztés elrendelésekor, úgy, mint Svédországban, ahol például közlekedési bűncselekmény miatt kiszabott legfeljebb egy év tartamú szabadságvesztését ilyen formában tölti le a terhelt.

Kutatásaim konklúziójaként röviden, összefoglalóan meg lehet állapítani, hogy a házi őrizet, mint előzetes letartóztatást helyettesítő intézmény alkalmazása nem terjedt el Európában olyan mértékben, mint az elektronikus mozgáskövető eszközzel ellenőrzött házi fogság Front Door és Back Door változata, amely a reintegrációs őrizetet is magába foglalja. Ennek oka, hogy ezeknek az alkalmazásoknak a körében tölti be megfelelően szerepét, az igazságszolgáltatást erősíti, a terhelt reszocializációját, reintegrációját és a költséghatékonyságot szolgálja.

VII. Felhasznált irodalom

Albrecht, Hans-Jörg; Arnold, Harald; Schläder, Wolfram: Der hessische Modellversuch zur Anwendung der „elektronischen Fussfessel“. Darstellung und Evaluation eines Experiments. Zeitschrift für Rechtspolitik 2000.

Elektronischer Hausarrest im Strafvollzug - Landeskabinett Baden-Württemberg beschließt Gesetzentwurf. (<http://www.justiz.baden-wuerttemberg.de/servlet/PB/menu/1229914/index.html>. 2008. 11. 19.)

Földvári, József: Magyar büntetőjog. - Budapest : Osiris Kiadó, 2006.

Görgényi, Ilona: A szabadságvesztés alternatívái: az alternatív büntetések, illetve közösségi szankciók. In: Görgényi, Ilona; Gula, József; Horváth, Tibor; Jacsó, Judit; Lévy, Miklós; Sántha, Ferenc; Váradi, Erika: Magyar büntetőjog, általános rész. - Budapest: CompLex, 2014.

Haverkamp, Rita-Wössner, Gunda: The emergence and use of GPS electronic monitoring in Germany: Current trends and findings. Journal of Technology in Human Services. (megjelenés alatt)

Harle, Szilvia: Biztosabb a házi őrizet lábbilincssel. <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsarumagazin/biztosabb-a-hazi-orizet-labbinccsel> (2016.04.02.)

Hentig, Hans von: Die Strafe II. - Stuttgart ; Berlin : Dt. Verl.-Anst., 1932.

Herke, Csongor: A letartóztatás Dialóg Campus 2002.

Kerecsi, Klára: Kontroll vagy támogatás. - Budapest : Complex, 2006.

Miniszterek Bizottsága a CM/Rec(2014)4 számú ajánlása

Nagy, Ferenc: Egyes új tendenciák a büntetőjog szankciórendszerében, különös tekintettel az elektromosan felügyelt házi őrizet jogintézményére. In.: Wiener A. Imre Ünnepi Kötet. (Szerk.: Ligeti Katalin) KJK-KERSZÖV, Budapest, 2005.

Pinto & Nellis (2011) 7th European Electronic Monitoring Conference. Survey of Electronic Monitoring. Analysis of EM Questionnaires.

Rosenfeld, Ernst: Welche Strafmittel können an die Stelle der kurzzeitigen Freiheitsstrafe gesetzt werden?. In: Liszt, Franz (HRSG): Abhandlungen des kriminalistischen Seminars. Berlin : Guttentag, 1890. 299-300. o.

Schwedler, Andreas, Wößner, Gunda: Elektronische Aufsicht bei vollzugsöffnenden Maßnahmen. Implementation, Akzeptanz und psychosoziale Effekte des baden-württembergischen Modellprojekts. Dunkler & Humblot Berlin 2015.

Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 57. számú tábla
Az előzetes letartóztatások elrendelésére tett előterjesztések, indítványok és bírósági döntések (<http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf> (2015.07.27))

Wittstamm, Katja: Elektronischer Hausarrest? Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1999.

VIII. Az értekezés témakörében készült tudományos közlemények jegyzéke

Than, Alexandra: Von der Geschichte und von dem Janus-Gesicht des Hausarrestes in grossen Züge. In: Korinek László - Kőhalmi László - Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Pécs 2004, 183-188. o. (német)

Than, Alexandra: Warum der Hausarrest so selten in Ungarn ist?
In: Gál István László - Kőhalmi László (szerk.): Emlékkönyv Losonczy István Professzor halálának 25. Évfordulójára. Pécs 2005, 294-299. o.

Than, Alexandra: Der Hausarrest im Ausland von den ersten Schritten bis heute. In: Fenyvesi, Csaba - Herke, Csongor - Mészáros, Bence (szerk.): Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Studia Iuridica Pécs 2006, 621-627. o.

House Arrest and Electronic Monitoring

II. International Summer School on European Peripheries 2-15 July 2006 Santander, Spain (CD Publikáció, 20 oldal)

<http://www.uta.fi/iss/monnetcentre/peripheries2/publication.htm>

Than, Alexandra: A svéd szabadságvesztés büntetési alternatíva: elektronikus intenzív felügyelet. Debreceni Jogi Műhely 2007/IV. évfolyam 3. szám

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2007/a_sved_szabadsagvesztes_buntetesvegrehajatasi_alternativa_elektronikus_intenziv_felugyelet/

Than, Alexandra: Az elektronikusan ellenőrzött büntetésvégrehajtás Svájcban, különös tekintettel Basel Kantonra. Ügyészek Lapja 14. évf. 5. sz. - 2007./ 5.sz.

Than, Alexandra: Elektronikus házi őrizet Nagy-Britanniában. Debreceni Jogi Műhely 2008/V. évfolyam 4. Szám

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2008/elektronikus_hazi_orizet_nagy_britanniaban/

Than, Alexandra: Az elektronikusan ellenőrzött házi őrizet technológiájáról dióhéjban. Magyar Rendészet 8. évf. 1-2 sz. / 2008. 120-129. o.

Than, Alexandra: Der Hausarrest als Alternative zur Untersuchungshaft in Ungarn Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 91. Jahrgang Heft 2 (April) 2008.156-162. o. (német nyelven)

Egyéb tudományos közlemények jegyzéke

Than, Alexandra: Vargha László professzorra emlékeztünk. Jura, 2004/1. 189-195. o.

Than, Alexandra: Die Privatklage. In: Korinek László - Kőhalmi László - Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. Pécs 2004. 275-283. o. (német nyelven)

Than, Alexandra: „PhD Tanulmányok 2.” Jura 2005/2. 207-224. o.

Than, Alexandra: Néhány gondolat a betegségben szenvedőkel szemben alkalmazható egyes kényszerintézkedésekről. In: Tremmel Flórián - Mészáros Bence - Fenyvesi Csaba (szerk.): Dezső László Emlékkönyv. Pécs 2005. 161-165. o.

Than, Alexandra: Tremmel Flórián Professzor születésnapját ünnepeltük. Jura, 2006/2. o.